

Suomalainen luonnonvarapolitiikka ja paikallisuuden hajoaminen – Yhteiskuntatieteellinen katsaus luonnonvarojen hyödyntämiseen

Leena Suopajarvi

Lapin yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

PL 122, 96101 Rovaniemi

E-mail: leena.suopajarvi(at)ulapland.fi

Tiivistelmä

Luonnonvarapolitiikka on ajankohtaistunut Suomessa lähimmän vuosikymmenen aikana erityisesti kaivosalan ja biotalouden kehityksen takia. Artikkelissa tarkastellaan luonnonvarojen määritelmiä, luonnonvarapolitiikan sisältöä ja paikallisuutta luonnonvarapolitiikan erityiskysymyksenä. Luonnonvara voidaan määritellä monin tavoin, mutta käsite on lähtökohtaisesti ihmiskeskeinen, koska sen mukaan luonto on raaka-aine tai resurssi, jonka arvo määritellään osana ihmisen luomaa tuotanto- ja kulutusrakennetta. On kuitenkin nähtävissä, että myös luonnon ei-materiaalisten arvojen merkitys kasvaa tulevaisuudessa. Luonnonvarapolitiikka muodostuu nykyisellään eri luonnonvarojen hallintaa ohjaavista sektoreittain järjestäytyneistä politiikan aloista kuten esimerkiksi metsäpolitiikka tai energiapolitiikka. Artikkelissa luonnonvarapolitiikkaa on tarkasteltu politiikkamääritelmien (*policy*, *polity* ja *politics*) kautta ja siinä esitetään, että luonnonvarapolitiikkaa tulisi tulkita *politics*-näkökulmasta. Tämä edellyttää politiikan päätöksentekorakenteiden, erilaisten toimijaryhmien ja näiden välisten suhteiden tarkastelua. Lisäksi tulkinnan kohteena tulisi olla politiikan sisällöt, toimeenpanon muodot ja politiikan seuraukset eri intressiryhmille. Artikkelissa todetaan, että vaikka paikallisten ihmisten oikeus osallistua ympäristöönsä koskevaan päätöksentekoon on vahvistunut 1990-luvulta lähtien, raaka-ainealueilla (engl. *resource regions*) asuvien ihmisten vaikutusmahdollisuudet eivät ole vahvistuneet luonnonvarojen käytöstä päätettäessä. Yksi syy tähän on paikallisuuden hajoaminen, joka tarkoittaa paikallisuuden purkautumista entistä erilaisemmille ryhmille ja sitä, että myös paikallisuuden retorinen voima näyttää murenevan.

Avainsanat: Luonnonvarat, luonnonvarapolitiikka, paikallisuus, paikallinen, haja-asutusalueet

Abstract

Natural resource management has risen to the Finnish political agenda in last decade because of the developments in the mining industry and bio-economy. The article addresses the definitions of natural resources, natural resource management as a field of politics, and the local perspective as a special theme in natural resource management. Natural resources may be defined in many ways, but usually the natural resource perspective refers to nature as a source of raw-material or as a resource used by humans for production and consumption. Hence, the concept is anthropocentric. In Finland, natural resource management is organized through sectorial administration and decision making. In the article, natural resources management is approached through the concepts of policy, polity, and politics. The article maintains that the politics approach is fruitful in analyzing the structures, agencies, and relations of decision making as well as the actual decisions, implementation, and impacts of natural resource

Käsikirjoitus vastaanotettu 26.2.2015, ennakkotarkistettu 3.6.2015, korjattu versio vastaanotettu 4.12.2015, hyväksytty julkaistavaksi 5.12.2015

management. As a rule, local people's rights in their own environmental decision making have increased since the 1990s. Nevertheless, the article suggests that people living in resource regions of Finland have not gained more power in decision making dealing with resource extraction. One reason for this is the decay of localness, which means that increasingly diverse groups are considered to be locals and that 'local' as a rhetoric device is losing its power.

Key words: Natural resources, natural resource management, local, local people, resource regions

Johdanto

Luonnonvarat ovat nousseet uudestaan suomalaisen elinkeinopolitiikan asialistalle 2000-luvulla. Uudestaan, sillä toisen maailmansodan jälkeen aina 1980-luvulle asti Suomi kehittyi yhden luonnonvaran eli puun varassa. Puunkorjuu työllisti erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomen maaseudulla ja metsäteollisuuden ympärille rakentui vaurastuvia kaupunkeja – Lapissa esimerkiksi Kemi ja Kemijärvi. ”Suomi elää metsästä” on vartuneemmille sukupolville tuttu iskulause, jonka sisältö alkoi kuitenkin murentua 1980-luvulla. Koneellistuminen vähensi puunkorjuun työpaikkoja nopeasti, suomalainen metsäteollisuus investoi ennen muuta ulkomaille ja monilla paikkakunnilla metsäteollisuuden tuotantolaitoksia suljettiin. (Donner-Amnell 1991; Donner-Amnell & Rytteri 2010; Rannikko 2010.)

Samaan aikaan eli 1980-luvulla julkinen sektori laajeni, matkailu palvelutoimialana alkoi kehittyä nopeasti ja uudeksi vientiteollisuuden kärkialaksi nousi informaatioteknologia – erityisesti Nokian vanavedessä 1990-luvulla. Luonnonvarojen merkitys kansantalouden ja elinkeinopolitiikan perustana väheni vuosituhannen lopulla merkittävästi, kun metsäteollisuuden kansallinen merkitys supistui ja kaivannaisalan kehitys oli Suomessa pysähtynyt jo 1970-luvulla. Myös suuret vesivoiman rakentamishankkeet eli ennen muuta Kemijoen valjastaminen saatiin loppusuoralle 1990-luvulla Kitisen rakentamisen myötä. (Donner-Amnell & Rytteri 2010; Lehtinen 2003, 11-12; Suopajärvi 2001.)

Uuden vuosituhannen alussa luonnonvarojen arvo nousi jälleen. Pertti Rannikko ja Tapio Määttä kirjoittivat vuonna 2010: ”Viitisen vuotta sitten alkoivat voimistua yllättäen kehityspiirteet, jotka vahvistivat uudelleen luonnonvarojen intensiivistä käyttöä. Ennen vuotta 2008 alkanutta talouskriisiä näytti jopa siltä, että on käynnistymässä Suomen uusteollistuminen. Uusien kaivosten avaamista suunniteltiin kiihtyvällä vauhdilla, metsiä ja pelloja oltiin valjastamassa energiantuotantoon, ja hallitus panosti maan sisäisten puumarkkinoiden sujuvuuteen. Itä- ja Pohjois-Suomen syrjäiset alueet näyttivät olevan palaamassa samanlaisiksi raaka-ainealueiksi, joita ne olivat maan teollistumisen aikana.” (Rannikko & Määttä 2010, 7.) Odotukset luonnonvaroihin perustuvasta teollistumisesta elävät ainakin Itä- ja Pohjois-Suomessa vielä vuonna 2015, vaikka esimerkiksi kaivosteollisuuden kehitys on taantumassa (Työ- ja elinkeinoministeriö 2014) ja bioenergian tuotanto on lähes päivittäinen kiistanaihe (esim. Niskanen 2008).

Rannikko ja Määttä (2010, 7) ennakoivat, että luonnonvarapolitiikasta on nousemassa tulevaisuuden haaste samaan tapaan kuin ilmastopolitiikasta. Mutta mitä tämä luonnonvarapolitiikka lopulta on? Ja miltä luonnonvarapolitiikan ajankohtaistuminen 2010-luvulla näyttää paikallisesta näkökulmasta? Pohdin tässä yhteiskuntatieteellistä luonnonvaratutkimusta esittelevässä katsauksessani näitä kysymyksiä. Artikkelini rakentuu seuraavasti: esittelen ensin luonnonvaraa jäsentäviä määritelmiä ja sen jälkeen pohdin luonnonvarapolitiikan ymmärtämistä politiikan alana. Lopuksi pohdin, millainen

asema raaka-ainealueilla (engl. *resource regions*) asuvilla ihmisillä ja paikallisuudella puhevaltana on, kun luonnonvarojen hyödyntäminen tehostuu 2010-luvun Suomessa.

Luonnonvara eri näkökulmista

Luonnonvaraksi on perinteisesti ymmärretty se osa luonnosta, jota ihminen pystyy hyödyntämään (Rannikko & Määttä 2010, 8). Usein luonnonvaralle pystytään määrittelemään myös sen taloudellinen arvo eli hinta. Suomen Metsäyhdistyksen Luonnonvarojen käyttö, osaaminen ja yhteistyö -esiselvityshankkeessa luonnonvarojen todetaan olevan ihmisten elinehto, joita ilman ”meillä ei olisi ravintoa, suojaa, energiaa eikä raaka-aineita tuotteiden valmistukseen” (Kaurala & Hellström 2008). Esiselvityksen jälkeen Sitrassa käynnistyi kansallisen luonnonvarastrategian valmistelu. Strategian määrittelmän mukaan luonnonvarat tyydyttävät ihmisten hyvinvoinnin ja talouden kannalta välttämättömiä tarpeita. Strategia määrittelee luonnonvaroiksi puun, kiviaines- ja turvevarannot, mineraaliset varannot, puhtaan veden, viljelykelpoisen ja rakentamattoman maan sekä luonnontuotteet kuten marjat, sienet, kalat ja riistan. (Sitra 2009.)

Luonnon ymmärtäminen luonnonvaraksi on ihmiskeskeinen lähtökohta, sillä luonnosta tulee luonnonvara silloin, kun ihminen voi sitä hyödyntää. Ympäristöfilosofian piirissä ihmiskeskeinen luontoasenne viittaa humanismiin, jonka mukaan luonnolla on myös esteettinen arvo ja luonnon hyvinvointi kulkee käsi kädessä ihmisen hyvinvoinnin kanssa. Siten täsmällisempää olisi sanoa, että moderni maailmankuva tulkitsee luonnonvaroja lähinnä tuotantokeskeisesti ja utilismin kautta: luonto nähdään ihmiskuntaa palvelevana raaka-aineena, jota voidaan hallita tehokkaasti teknologisen kehityksen myötä niin, että luonnonvarat muodostavat talouskasvun perustan. (Ks. Vilkkä 2003, 22-80; Oksanen

2012, 160-166.)

Kysymys siitä, kuinka rajattomasti ihminen voi maapallon luonnonvaroja hyödyntää, on johtanut luonnonvarojen määrittelyn kolmijakoon. Ehtymättömien luonnonvarojen määrään ei vaikuta se, miten paljon niitä käytetään. Ehtymättömiä luonnonvaroja ovat esimerkiksi auringon lämpösäteily tai geoterminen lämpö. Uusiutuvat luonnonvarat riittävät, jos niitä käytetään maltillisesti. Muun muassa vettä ja vesivoimaa pidetään uusiutuvana luonnonvarana. Uusiutumattomien luonnonvarojen käyttömahdollisuus on rajallinen. Fossiiliset polttoaineet kuten öljy ja kivihiili tai maaperän mineraalivarannot voivat loppua tai ainakin ne voivat huveta niin, että niiden hyödyntäminen ei ole taloudellisesti kannattavaa. (Lyytimäki & Hakala 2008.) Kuten yleensäkin kaikki jaottelut, myös edellä esitetty voidaan kyseenalaistaa. Jako uusiutuviin ja uusiutumattomiin luonnonvaroihin on kiistelty aihe turpeen osalta, koska se uusiutuu hyvin hitaasti. Turveteollisuus näkee sen uusiutuvana, eloperäisenä polttoaineena, kun taas suoalueiden suojelijat pitävät tuhansien vuosien uusiutumisaikaa niin pitkänä, että turve on inhimillisen aikakäsityksen näkökulmasta uusiutumaton. Keskustelu turpeesta on esimerkki siitä, miten luonnonvaran määrittelystä tulee poliittinen kysymys. Myös veden uusiutuvuudesta on erilaisia näkemyksiä. Suomessa vesi on ymmärretty uusiutuvaksi luonnonvaraksi, sillä pohjavesiin suodattuu uutta vettä harjujen läpi. Kuitenkin Pohjois-Afrikassa pohjavesi on vain ”kallioperän uumeniin jäänyt uusiutumaton muisto esihistoriallisista kostean ilmaston jaksoista” (Lyytimäki & Hakala 2008, 193).

Luonnonvarojen materiaalisien tulokinnan rinnalla on alettu korostaa sitä, että luonnossa on myös ei-materiaalisia arvoja, jotka ovat ihmisen kannalta tärkeitä. Näitä ei-materiaalisia arvoja on tuonut esiin muun muassa Jukka Käyhkö (1999), joka myös jakaa luon-

nonvarat kolmeen ryhmään, mutta samalla laajentaa luonnonvaran määritelmää. Ensimmäisen luonnonvararyhmän muodostavat ihmiselämän kannalta välttämättömät luonnonvarat, kuten hengityskelpoinen ilma, juomavesi ja ruokavarat. Raaka-aineet ja energiavarat ovat ”perinteisiä luonnonvaroja”, esimerkiksi malmiesiintymät, öljy, kaasu, kivihiili tai puuraaka-aine. Näiden lisäksi luonnonvaraksi voidaan tulkita ympäristön ihmiselle tarjoamat myönteiset kokemukset, kuten mahdollisuus ulkoiluun ja retkeilyyn, virkistys- ja uusiutumisarvot tai esteettiset kokemukset. Luonnon ei-materiaaliset arvot nähdään ihmisen hyvinvoinnin elementtinä (esim. Tyrväinen ym. 2014) eli varantona, joka on ihmisen kannalta äärettömän arvokasta. Luonnonvarastrategiassa (Sitra 2009, 2) tähän viitataan toteamalla, että ”lisäksi luonnonvaroihin perustuvien aineettomien arvojen ja niihin perustuvien palvelujen merkitys kasvaa”. Ongelma luontokokemuksen ja luonnon tuottaman hyvinvoinnin ymmärtämisessä ihmisen kannalta välttämättömäksi on ollut se, että tällaisia arvoja on vaikea mitata. Yleensä puhdas ilma tai maisema on ymmärretty julkiseksi hyödykkeeksi, joka kuuluu kaikille ja josta ei tarvitse maksaa. Ei-materiaalisten luontoarvojen määrittämisestä on keskusteltu taloustieteissä kuitenkin jo pitkään muun muassa ekosysteemipalvelujen käsitteen kautta (Naskali 2010). Ekosysteemipalvelun käsite korostaa ihmisen ja luonnon järjestelmien yhteenkietoutunutta luonnetta ja sitä, että luonto on monin eri tavoin inhimillisen elämän perusta (ks. tarkemmin esim. Karjalainen & Reinikainen 2008; Naskali 2010). Voi ennakoida, että ei-materiaaliset luontoarvot nousevat tulevaisuudessa myös reaalityökalouden keskusteluun. Lappilaisittain tästä antaa viitteitä esimerkiksi Muonion metsäkiista, jossa maiseman taloudellinen arvo nähtiin matkailulle niin suureksi, että matkailuyrittäjät maksoivat Metsähallitukselle metsien määräaikaisesta rauhoittamisesta

(Hast 2013).

Vaikka luonnonvaran käsite voidaan määritellä ja ymmärtää monin tavoin, käsitteen perusta on kuitenkin ihmiskeskeinen resurssinäkökulma. Ihmiskeskeinen, sillä käsite pitää sisällään ajatuksen, että luonnolla on arvo vain, jos ihminen pystyy sitä hyödyntämään. Resurssinäkökulma, koska luonto nähdään vain raaka-aineena tai resursina, jonka arvo määritellään osana ihmisen luomaa tuotanto- ja kulutusrakennetta ja joka sulkee esimerkiksi luonnonsuojelulliset argumentit pois keskustelusta (ks. Valkonen 2003a, 53-56). Seuraavan luvun aiheena on, miten tätä resurssia hallitaan. Pohdin luonnonvarapolitiikan sisältöä sen lähikäsitteen ympäristöpolitiikan ja politiikan määrittelyjen kautta sekä Kansallisen luonnonvarastrategian (Sitra 2009) perustalta.

Luonnonvarapolitiikka politiikan alana

Kuten jo aiemmin todettu, Kansallisessa luonnonvarastrategiassa (Sitra 2009) luonnonvaroiksi määritellään se osa luontoa, joka tyydyttää ihmisten hyvinvoinnin ja talouden kannalta välttämättömiä tarpeita. Strategiassa todetaan, että luonnonvarapolitiikka on yhteiskunnallisia valintoja. Suomi on strategian mukaan luonnonvaroiltaan rikas maa ja se nostaa luonnonvarapolitiikan tavoitteiksi korkeaa arvonlisää tuottavan biotalouden, tehokkaat materiaalivirrat, alueelliset voimavarat kansallista ja paikallista lisäarvoa tuottavina hyvinvoinnin tekijöinä ja sen, että Suomi voi olla osaamisen kehittämisen myötä edelläkävijä luonnonvarakäytössä.

Luonnonvarapolitiikka on osaltaan ympäristöpolitiikkaa, mutta osaltaan se laajenee ympäristöpolitiikan ulkopuolelle. Rauno Sairinen (1996, 28) määrittelee ympäristöpolitiikan tehtäväksi ”hoitaa yhteiskunnan sekä ihmisen suhdetta luontoon ja omaan elinympäristöönsä tarkoitukseen luonnon elinkyvyn ja moninaisuuden

suojelu, raaka-aineiden kestävä käyttö sekä ympäristöhaittojen ja -riskien vähentäminen tai poistaminen. Pitkällä aikajänteellä ympäristöpolitiikan tehtävänä on elämän mahdollisuuksien monipuolinen säilyttäminen maapallolla”. Jos ympäristöpolitiikka määrittellään näin, luonnonvarapolitiikka ei ole ympäristöpolitiikkaa. Ympäristöpolitiikka pyrkii lähtökohtaisesti ympäristön suojeluun ja kestävyteen, kun taas luonnonvarapolitiikan tavoitteena on luonnonvarojen hyödyntäminen.

Ympäristöpolitiikka voidaan ymmärtää yhteiskuntapolitiikan erityiseksi alaksi (engl. *policy*). Sen ytimen muodostaa organisatorinen ja institutionaalinen rakenne, joka koostuu ympäristölainsäädännöstä ja alan hallinnosta kuten esimerkiksi ympäristöministeriöstä, alueellisesta ympäristöhallinnosta ja kuntien ympäristötoimista sekä ympäristöasioihin kytkeytyvistä pysyvistä toimijaverkostoista (engl. *policy*). Laajemmassa *policy*-sanan merkityksessä ympäristöpolitiikkaan voidaan katsoa kuuluvaksi kaikki ne toimijat, päätökset ja toimenpiteet, jotka koskevat ympäristöä. (Sairinen 2009, 139-140.) Tässä mielessä luonnonvarapolitiikan voi taas ajatella sisältyvän ympäristöpolitiikan alaan. Ympäristöä ja luonnonvaroja koskevia päätöksiä tekevät myös esimerkiksi maa- ja metsätalousministeriö tehdessään metsiin liittyviä ohjeistuksia ja päätöksiä, turvallisuus- ja kemikaalivirasto (Tukes) ja aluehallintoviranomaiset ratkoessaan kaivosasioita ja vaikkapa kunnat päättäessään energiaratkaisuistaan.

Politiikan ymmärtäminen *policy*- ja *polity*-sanojen merkityksessä painottaa konsensusperustaista ymmärrystä politiikasta ”yhteisten asioiden hoitamisena” eli esimerkiksi luonnonvarojen käyttöä hallitaan neuvotte-lujen, sopimusten ja demokraattisen päätöksenteon tai asiantuntijaratkaisujen avulla. Esimerkki luonnonvarapolitiisesta ratkaisusta on vaikkapa uusi kaivoslaki (621/2011), joka annettiin vuonna 2011. Lain tavoitte-

na on edistää kaivostoimintaa – tosin siten, että se on yhteiskunnallisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä. Kaivoslakia, kuten mitä tahansa muutakin luonnonvarapolitiisista kysymystä, voidaan kuitenkin tarkastella myös konfliktinäkökulman kautta. Tällöin kyseenalaistuu niin sanottu yhteinen hyvä tai yleinen etu ja politiikka nähdään erilaisten toimijoiden, suhteiden ja asemien kenttänä, johon väistämättä sisältyy aina myös erilaisia näkökulmia ja valtapyrkimyksiä (ks. Suopajarvi 2001, 5-6). Tätä politiikan ymmärtämisen tapaa kuvaa englanninkielinen sana *politics*, joka tarkoittaa keskusteluja ja kamppailuja politiikan sisällöistä, ratkaisukeinoista ja toimeenpanon tavoista (Sairinen 2009, 138; ks. myös Laine & Jokinen 2001, 55-57). Kyse on luonnon merkityksistä käytävästä kamppailusta, mutta ”ympäristökamppailujen kohde ei ole niinkään luonnossa vaan yhteiskunnassa, sen kehittämisen suunnissa” (Valkonen & Suopajarvi 2003, 8).

Luonnonvarojen määrittelyn laajeneminen ekosysteemipalveluihin tai esimerkiksi maiseman ymmärtäminen luonnonvaraksi on herättänyt kritiikkiä myös luonnonvarojen hallinnan järjestämistä kohtaan. Arto Naskali (2010, 94) puhuu legitimizeettikriisistä tarkoittaen tällä sitä, että luonnonvaroja tulisi hallita kokonaisvaltaisemmin eikä erillisinä, sektorikohtaisesti: ”[E]kosysteemin hoidon lähestymistavan soveltaminen merkitsee näin ollen dramaattista siirtymistä yhden luonnonvaran hoidon rationaliteetista kohti systeemilähestymistapaa.” Kritiikki on perusteltu, sillä onhan tilanteita, joissa yhden luonnonvaran hyödyntäminen johtaa toisen luonnonvaran hiipumiseen. Esimerkiksi Talvivaaran kaivoksen toiminta on johtanut siihen, että alueen veden ja vesiluonnon hyödyntäminen on käynyt mahdottomaksi. Naskalin näkökulma on kuitenkin tätä laajempi hänen kysyessään, miten ihmisyyhteiskuntien keskinäiset omistussuhteet järjestetään suhteessa biosfääriin ja sen ekosysteemeihin

(Naskali 2010, 114). Kysymyksenasettelu laajentuisi näin koskemaan koko ihmiskunnan toiminnan kestävyyttä suhteessa maapallon rajoihin. Kun maapallo ymmärretään kokonaisuudessaan luonnonvarana, se on rajallinen (Gardner & Prugh 2008).

Kansallisen luonnonvarastrategian hahmottelemalla luonnonvarapolitiikan ongelmat voidaan tiivistää muutamaan kohtaan. Sektorikohtaisesti järjestetty luonnonvarojen hallinta pyrkii kunkin luonnonvaran tehokkaaseen käyttöön ilman, että kokonaisuutta ja lopulta kuitenkin rajallista luontoa otettaisiin huomioon. Toiseksi luonnonvarojen käyttöön kytkeytyy – ainakin konfliktinäkökulmasta tarkasteltuna – monenlaisia toimijoita, monimutkaisia suhteita ja eriarvoisia asemia. Suomen sotien jälkeinen metsäpolitiikka tai esimerkiksi Lapin vesivoiman rakentaminen näyttäytyivät kansallisina projekteina, jotka edistivät niin hyvinvointivaltion kehittymistä, talouden kilpailukykyä ja kansalaisten hyvinvointia, mutta 2000-luvulla näin yksituumaista asetelmaa on vaikea löytää. Paikkasidonnaisetkin luonnonvarahankkeet ovat osa globaaleja tuotannon ja kulutuksen rakenteita, tiedonvälitystä ja kansalaistoimintaa, mikä tarkoittaa sitä, että osallisten määrä on laaja ja monenkirjava. (Ks. esim. Beck 1999; Kyllönen 2010; Valkonen 2003b.)

Ja kolmanneksi luonnon ymmärtäminen ja hallinnointi yksittäisinä luonnonvaroina sulkee pois monimutkaisuuden ja epävarmuuden, jotka ovat ekosysteemien, ihmisyhteisöjen ja niiden keskinäisen läsnäolon perusominaisuuksia. Jo pelkkä luonnonvarojen hallinnan tai hallinnoinnin idea luo mielikuvan, että luonto kaikessa monimuotoisuudessaan voisi kuitenkin olla ihmistoiminnalle alistainen ja ihmistoimin kontrolloitu määräämättömiin asti. (Ks. Naskali 2010, 93.)

Politiikka on ihmisten toimintaa, jossa määritellään politiikan kohteet ja politiikan sisällöt. Se, mikä luonnonvaraksi ja luon-

nonvarapolitiikaksi ymmärretään, johtaa myös tietynlaiseen toimintapolitiikkaan. Ympäristösosiologian näkökulmasta voi kysyä: miten ihminen elää luontoaan. Jarno Valkosen (2003, 12-13) esittelemä luontopolitiikan käsite korostaa sitä, että luonto on kulttuurisesti, sopimuksenvaraisesti ja tilanteisesti määrittynyt. Ihminen määrittelee ja merkityksellistää luontoa, suhtautuu luontoon, toimii luonnossa ja tekee päätöksiä luonnosta. Luontopolitiikan idea tunnistaa myös sen, että luonto on olemassa sinällään eli muutenkin kuin ihmisen ympäristönä tai ihmisen määrittelemänä. Tämä on luonnon ja ympäristön käsitteellinen ero – ympäristön käsitteeseen sisältyy ajatus luonnosta jonakin, joka ympäröi ihmistä. Luonto käsitteenä on moninainen ja sillä ei ole ”ihmiskeskusta”. Nykyisessä ympäristösosiologiassa ajatellaankin, että luonto on osa ihmistä ja ihminen osa luontoa ja luonnon tai esimerkiksi luonnonvarojen ymmärtäminen ihmisyhteisön ulkopuolisena johtaa kestävämpään kehitykseen ja lopulta kestävämpiin tilanteisiin niin yksilöiden kuin yhteisöjenkin kannalta. (Myös esim. Haila & Lähde 2003.)

Luonnonvarojen luokittelu eri perusteilla ja luonnonvarapolitiikan toimialan rajaaminen ovat molemmat siis määrittelykysymyksiä ja siten keskustelun kohteena. Seuraavassa luvussa pohdin, miten raaka-ainealueiden paikallisyhteisöt ja paikallisuus puheoikeuden antavana retorisena keinona ovat läsnä keskustelussa luonnonvarojen käytöstä ja luonnonvarapolitiikassa.

Paikallinen näkökulma luonnonvarapolitiikkaan

Paikallisten ihmisten näkemyksillä on aiempaa enemmän painoarvoa luonnonvarojen käytöstä päätettäessä. Näin ainakin periaatteessa lainsäädännön vahvistumisen, erilaisten poliittisten sopimusten ja päätösten sekä toimialojen itsesäätelyn myötä. Ihmisten

vaikutusmahdollisuuksien laajentumista pidetään kansainvälisenä trendinä (Zillman 2002) ja esimerkiksi Suomen perustuslakiin kirjattiin vuonna 1995 paikallisten ihmisten mahdollisuus osallistua elinympäristöönsä koskevaan päätöksentekoon. Myös vuoden 1999 maankäyttö- ja rakennuslaki (132/1999) korostaa ihmisten osallisuutta sekä maankäytön ja rakentamisen sosiaalista ja kulttuurista kestävyyttä. Lisäksi esimerkiksi ympäristövaikutusten arviointimenettelyssä sosiaaliset vaikutukset on arvioitu luontovaikutusten rinnalla etenkin YVA-lain (468/1994) säätämisen jälkeen, vaikka luonnonvarahankkeiden sosiaalisia vaikutuksia on arvioitu Suomessakin jo 1970-luvulta lähtien. Eri toimialojen itsesäätelystä voi mainita esimerkiksi metsäsektorin, missä on systemaattisesti ollut käytössä osallistavan suunnittelun menetelmiä etenkin 1990-luvun puolivälistä lähtien (esim. Ponnikas 2008). Kaivosalalla puhutaan puolestaan sosiaalisesta toimiluvasta, joka tarkoittaa paikallisten asukkaiden hyväksyntää hankkeelle. Alalla on monenlaisia itsesääntelyn käytäntöjä kaivostoiminnan ja paikallisyhteisön välisten suhteiden kehittämiseksi. (Suopajarvi & Sairinen 2015; Valkonen 2003b.)

Paikallisten ihmisten suhtautuminen luonnonvarojen käyttöön on luonnonvarapolitiikan erityiskysymys, sillä perinteisesti ymmärretyt luonnonvarat kuten esimerkiksi puu, malmit tai vesivoima ovat paikkasidonnaisia – ne hakataan, louhitaan tai valjastetaan tietyssä paikassa eli niiden tuotanto tapahtuu siinä paikassa, missä varanto on. Paikkasidonnaisuudesta huolimatta luonnonvarojen tuotanto ei useinkaan ole varsinaisesti paikallista elinkeinotoimintaa. Kuten esimerkiksi kaivostutkimuksen piirissä on usein todettu, malmivarantoja hyödyntävät maailmanlaajuisesti toimivat kaivosfirmat, lopputuotteet voidaan jalostaa muualla ja ne myydään globaaleilla markkinoilla maailmanlaajuiseen käyttöön (esim. Mononen & Sai-

rinen 2011; Mononen 2012). Näin esimerkiksi lappilaiset kaivospaikkakunnat nivoutuvat eri mittakaavaisiin prosesseihin, joissa rakentuu paikallisen, alueellisen, kansallisen ja globaalin välisiä jännitteitä luonnonvarojen hyödyntämisen periaatteista.

Siten myös paikan ja paikallisuuden määrittely ongelmallistuu. Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa onkin todettu, että paikka ja paikallisuus ovat laajempia käsitteitä ja asioita kuin vain määrätty maantieteellinen alue tai asuminen tietyssä paikassa. Esimerkiksi paikka on paitsi paikallisten, myös kansallisten ja kansainvälisten prosessien kohtaamisen ilmentymä eli paikat eivät ole mitenkään irrallisia muusta maailmasta tai pysyvästi aina samanlaisiksi määrittyneitä (Massey 2008).

Paikallisuus on ympäristökamppailuissa vahva retorinen argumentti, mutta – kuten edellä todettu – paikallisuuden määrittely on paikoin monimutkaista. Jarno Valkonen (2003b) on Ylä-Lapissa vuonna 2000 virinnyttä metsäkiistaa koskevassa tutkimuksessaan eritellyt erilaisia perusteluja paikallisuudelle. Tällaisia ovat esimerkiksi paikkasuhteen pitkäkestoisuus, joka tarkoittaa yksilön pitkäaikaista asumista paikassa, mutta myös historiallinen ja yhteisöllinen kuuluminen jollekin alueelle, mikä tarkoittaa ylisukupolvista sidosta paikkaan. Tästä näkökulmasta paikallisuus edellyttää sitä, että paikallisyhteisö sen tunnistaa. Ihminen voi myös identifioitua esimerkiksi syntymäpaikkaansa ja kokea itsensä paikalliseksi, vaikka syntymäpaikassa asumisesta olisi kulunut jo vuosikymmeniä.

Paikallisyhteisötkään eivät ole yhtenäisiä tai keskinäisesti yksimielisiä esimerkiksi isojen luonnonvarahankkeiden toteuttamisesta. Elinpiirin käytöstä voivat kilpailla keskenään luontoperustaiset elinkeinot yhtä hyvin kuin esimerkiksi erilaiset paikkaa väliaikaisesti asuvat ryhmät kuten mökinomistajat tai matkailijat (Tuulentie & Meriruoho 2008; Rannikko 2013). Valkonen (2003b) tunnisti Ylä-Lapin metsäkiistaa koskevasta mediakeskustelusta

20 ryhmää, joista suurin osa käytti osallisuutensa perusteena paikallisuutta. Näin siitä huolimatta, että ryhmiin kuului toimijoita, joiden pääasiallinen elämä ja toiminta sijoituivat aivan muualle kuin Kynsileikkaamanien hakuualueelle.

Valkonen (2003b) toteaa, että paikalliseksi ymmärrettyä luonnossa on aina läsnä – paitsi erilaisia itsensä paikalliseksi mieltäviä ryhmiä – myös ylipaikallista päätöksentekoa, jota ohjaavat esimerkiksi kansalliset arvot tai kansainväliset sopimukset ja periaatteet. Näin paikallisuuden ”omistajuus” laajenee kansalliselle ja jopa kansainväliselle tasolle. Mutta, jos luonnonvarat kuuluvat globaalisti ”kai-kille”, kenelle ne silloin kuuluvat? Ulrich Beck on kirjoittanut kosmopolitanismista (2006) eli ideasta, kuinka ihmisten kyky kantaa kokonaisvaltaisesti vastuutaan maapallosta on ainoa ratkaisu riskiyhteiskunnan tuottamiin perustaviin kriiseihin kuten ympäristöongelmiin. Voi kuitenkin kysyä, löytyykö tällaista globaalia vastuuta ja yhteisymmärrystä. Jos – ja kun – luonnonvarat ja koko maapallo itsessään on alati niukkeneva resurssi, eikö niukkuus johda entistä vakavampiin konflikteihin (ks. Naskali 2010,103)? Ja mikä silloin on niiden ihmisten vaikutusmahdollisuus, jotka asuvat esimerkiksi Pohjois- ja Itä-Suomen raaka-ainealueilla?

Luonnonvarojen hyödyntämistä vastustavat paikalliset ihmiset leimataan usein itsekkäiksi ihmisiksi, jotka eivät ymmärrä yhteistä hyvää eli yleistä etua (ks. Suopajarvi 2001, 115-118). Paikallisperustaiset ympäristöliikkeen dinnät on tulkittu osaksi Nimby-ilmiötä (*Not in my backyard*), jonka Timo Kopomaa, Lasse Peltonen ja Tapio Litmanen (2008) ovat suomentaneet kirjansa otsikkoon: Ei meidän pihallemme! Peltonen (2008) kuitenkin varoittaa, että paikallisen ympäristöliikkeen tulkinta Nimby-ilmiön kautta yksinkertaistaa monimutkaista todellisuutta; tulkintakehikon kautta vastakkain asetetaan yleistä etua ajavat, rationaaliset ja vastuulliset suunnittelijat ja

tietämättömät, itsekkäästi ja tunneperustaisesti toimivat paikalliset ihmiset. Yhteiskuntatieteellisessä ympäristötutkimuksessa onkin jo pitkään haastettu niin sanotun asiantuntijatiedon arvovaltaa. Tieteellinen tieto pyrkii näyttäytymään ”faktana”, vaikka myös se on sosiaalisesti konstruotua ja tieteellinen tieto toimii usein hallinnan apuvälineenä - ohi ja yli paikallisten ihmisten kokemukseräisen tiedon. Tieteenalaperustainen asiantuntijatieto esimerkiksi yksittäisen luonnonvarahankkeen arvioinnissa voi johtaa myös siihen, että kokonaisvaltaisia muutoksia ei pystytä arvioimaan. (Ks. esim. Wynne 2004a; 2004b.)

Paikallista näkökulmaa luonnonvarojen käyttöön voi tulkita myös yleisen ja erityisen luonnon käsitteparin kautta (Valkonen 2003a, 108-135). Erityinen luonto tarkoittaa ihmisen suhdetta elettyyn, kokemukselliseen ja toiminnalliseen luontoon. Esimerkiksi lappilaisessa puhutavassa se on ”osa arkea, jotakin tavanomaista ja olennaisesti elämismailmaan kuuluva” (mts., 117). Yleinen luonto taas tarkoittaa luontoa, joka irtoaa ihmisen elämismailmasta ja erityisestä paikkasuhteesta. Ehkäpä tyypillisimmillään yleisen luonnon ”käyttäjät” ovat asiantuntijat ja suunnittelijat, jotka vastaavat luonnonvarahankkeiden ja alueiden käytön suunnittelusta laatimalla esimerkiksi yva-selostuksia tai eritasoisia kaavoja. Kun suunnittelun kohteena oleva yleinen luonto kohtaa erityisen luonnon, lopputuloksena voi olla Matti Niemisen (1994) kuvaamaa ”vertautumatonta rationaalisuutta”: kun valtioneuvosto päätti vuonna 1990 rantojensuojelusta, sitä vastaan nousivat rantoja omistavat maanviljelijät talonpoikaiseen itsenäisyyteen ja sukuperustaiseen maanomistukseen vedoten. Osa maanomistajista hakkasi perityt rantametsänsä vastalauseena ohjelman toteuttamiselle.

Etenkin 2000-luvulla on vahvistunut myös yhteiskuntatieteellinen tutkimussuuntaus, joka korostaa pyrkimystä ympäristökonfliktien ehkäisemiseen ja ratkaisemiseen osal-

listavan ja vuorovaikutteisen suunnittelun avulla. Kansalaisten äänen kuulemisella on päästy eri osapuolten hyväksymiin suunnitteluratkaisuihin ja samalla myös päätöksenteko koetaan oikeudenmukaisemmaksi. (Esim. Kopomaa ym. 2008; Kyllönen 2010; myös Nieminen 1994.) Tutkimuksen roolin vahvistuminen konfliktien sovittelussa näyttäytyy myönteisenä asiana – onhan tutkimus yksi keino tuoda erilaisia näkökulmia esille ja neuvottelupöytään. Konsensushakuisessa soveltavassa tutkimuksessa piilee kuitenkin ongelmansa. Tutkimuksesta voi tulla myös oikeuttamisen väline luonnonvarojen kesättämättömään käyttöön, jos se menettää kriittisen näkökulmansa.

Vaikka tiedontuotannon ja suunnittelun käytännöt ovat kehittyneet osallistavampaan suuntaan ja esimerkiksi sosiaaliset vaikutukset huomioidaan luonnonkäytön suunnittelussa ja päätöksenteossa aiempaa paremmin, raaka-ainealueilla asuvien ihmisten vaikutusvalta ei näytä vahvistuneen luonnonvarojen käyttöä koskevassa päätöksenteossa. Ei ainakaan niiden ihmisten, jotka suhtautuvat epäillen tai kielteisesti luonnonvaran hyödyntämiseen. (Esim. Kunnari 2013.) Syitä on monia. Vuonna 2008 alkanut lama, joka Suomessa on jatkunut aina kirjoittamishetken eli vuoden 2015 asti, näyttää korostavan taloudellisia arvoja ympäristöarvojen sijaan. Myös valtion harjoittama ”aluepolitiikka”, joka aina 1990-luvulta lähtien on ollut ennemminkin keskittämispolittikkaa kaupunkiseuduille ja Etelä-Suomeen, on johtanut luonnonvaroiltaan rikkaiden Pohjois- ja Itä-Suomen haja-asutusalueiden kurjistumiseen (esim. Haveri & Suikkanen 2003). Ei ole ihme, että esimerkiksi kaivoshankkeet saavat Pohjois- ja Itä-Suomessa asukkaiden hyväksynnän: niistä toivotaan paikallis- ja aluetalouksien kehittämiseen uusia työllistäviä ja elinvoimaa tuottavia suurhankkeita. Taloudellinen kehitys nähdään näillä seuduilla ympäristöarvoja tärkeämmäksi, mutta epävarmuutta herättää

muun muassa se, että esimerkiksi kaivostointi on entistä enemmän kansainvälisten yhtiöiden hallussa. Bioenergian tuotantokaan ei ole paikallisessa hallinnassa, jos jalostus keskittyy suuriin yksiköihin – ei etenään alueilla, missä valtio omistaa suurimman osan maapinta-alasta. (Kunnari 2013; Rannikko 2013; Jartti ym. 2014.)

Paikallisia oikeuksia peräävän kansalaistoiminnan organisoiminen väestöltään vähenevillä ja siten suhteellisesti ikääntyvillä haja-asutusalueilla ei ole helppoa. Vaikka, kuten edellä on esitetty, itsensä paikalliseksi määritteleviä ryhmiä on entistä enemmän, seurauksena ei välttämättä ole systemaattinen kansalaistoiminta vaan se, että luonnonvarakysymykset laajenevat hallitsemattomaksi mediakeskusteluksi, joka ei johda tavoitteelliseen toimintaan.

Yhteenveto

Kansalaisten osallistumisoikeus ympäristöasioissa on periaatteessa laajentunut 1990-luvun puolivälistä lähtien. Käytännössä näyttää kuitenkin siltä, että luonnonvaroiltaan rikkailla alueilla asuvien paikallisten ihmisten vaikutusvalta luonnonvarojen käyttöön ei ole vahvistunut. Olen kuvannut artikkelissani, kuinka paikallisuus osallistumisen oikeutuksena ja retorisenä voimavarana näyttää monestakin eri syystä hajoavan. Hajoamisella tarkoitan sitä, että paikallisuus purkautuu entistä erilaisemmille toimijaryhmille, joiden arkipäiväinen sidos kyseessä olevaan paikkaan voi olla varsin satunnainen tai heikko. Paikallisuus näyttää myös murenevan retorisenä keinona: paikallisuuteen perustuva argumentointi esimerkiksi luonnonvarakonfliktissa saa vastaansa politiikassa ja oikeuslaitoksessa yleisen edun käsitteen, tieteessä hegemonisen asiantuntijatiedon ja julkisessa keskustelussa näkemyksen, joka korostaa paikallisuuden sijaan ylipaikallista, jopa globaalia, näkökulmaa.

Jos luonnonvarapolitiikka tulkitaan konfliktinäkökulmasta, tarkastelun kohteeksi tulevat erilaisiin valta-asemiin perustuvat suhteellisen pysyvät päätöksentekorakenteet, monenlaiset toimijaryhmät etupyrkimyksineen ja lopulta politiikan toteuttamisen myötä muotoutuvat eri toimijoiden väliset suhteet. Erilaiset paikallisuuteen perustavat ryhmät ovat osa tätä politiikkaverkostoa – samoin kuin luonto, jonka käytöstä päätetään. Kun luonnonvarapolitiikassa käännetään katse luonnosta yhteiskuntaan, konfliktinäkökulma tuo vahvasti esiin luonnon ja luonnonvarojen kulttuurisesti määrittävän luonteen ja sen, että luontoa koskevat ratkaisut ovat lopulta yhteiskuntaa ja sen kehittämissuuntia koskevia päätöksiä. Siten kysymys luonnonvarojen määrittelemisestä, luonnonvarapolitiikan sisällöistä ja seurauksista palautuu yhteiskunnallisiin arvoihin ja päätöksentekoihin sekä niihin rakenteisiin, joissa ihmiset luontoaan elävät.

Kirjallisuus

- Beck, U. 1999. Mitä globalisaatio on? Tampere, Vastapaino.
- Beck, U. 2006. The cosmopolitan vision. Cambridge, Polity Press.
- Donner-Amnell, J. 1991. Metsäteollisuus yhteiskunnallisena kysymyksenä Suomessa. Teoksessa: Massa, I. ja Sairinen, R. (toim.), Ympäristökysymys. Ympäristöuhkien haaste yhteiskunnalle. Helsinki, Gaudeamus, 265–306.
- Donner-Amnell, J. & Rytteri, T. 2010. Metsäsektorin legitimitteetti murroksessa. Teoksessa: Rannikko, P. ja Määttä, T. (toim.), Luonnonvarojen hallinnan legitimitteetti. Tampere, Vastapaino, 219–256.
- Gardner, G. & Prugh, T. 2008. Kestävän kehityksen siemenet. Maailman tila. Worldwatch-instituutti. Helsinki, Gaudeamus, 25–40.
- Haila, Y. & Lähde, V. 2003. Luonnon poliittisuus: Mikä on uutta? Teoksessa: Haila, Y. ja Lähde, V. (toim.), Luonnon politiikka. Tampere, Vastapaino, 7–36.
- Hast, S. 2013. Taistelu tuulimyllyjä vastaan. Tieto ja oikeuttaminen kahden Länsi-Lapin luonnonvarakiistan hallinnassa. Sosiologia 4, 342–357.
- Haveri, A. & Suikkanen, A. 2003. Lapin aluekehitys ja sen tulevaisuus. Teoksessa: Massa, I. ja Snellman, H. (toim.), Lappi. Maa, kansat, kulttuurit. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 160–182.
- Jartti, T., Rantala, E. & Litmanen, T. 2014. Sosiaalisen toimiluvan ehdot ja rajat. Uudenmaan, Pohjois-Karjalan, Kainuun ja Lapin maakuntien asukkaiden näkemykset kaivannaistoiminnan hyväksyttävyydestä. Jyväskylä, SoPhi.
- Karjalainen, T.P. & Reinikainen, K. 2008. Sosiaalisen kestävyden arviointi – esimerkkinä vesistöjen käyttö. Teoksessa: Karjalainen, T.P., Luoma P. ja Reinikainen, K. (toim.), Ympäristösosiologian virrat ja verkostot. Oulu, Oulun yliopisto, Thule-instituutti, 265–283.
- Kaurala, H. & Hellström, E. 2008. Luonnonvarojen käyttö, osaaminen ja yhteistyö Suomessa. Suomen metsäyhdistys Helsinki. Saatavana elektronisena: [http://www.paat-tajienmetsaakatemia.fi/smy/Materiaalitdeve.nsf/Images/A53457F7EC1538EDC22573E0004FAEF5/\\$file/Luodin_Taustaraportti_310108.pdf](http://www.paat-tajienmetsaakatemia.fi/smy/Materiaalitdeve.nsf/Images/A53457F7EC1538EDC22573E0004FAEF5/$file/Luodin_Taustaraportti_310108.pdf). (Viitattu 20.2.2015)
- Kopomaa, T., Peltonen, L. & Litmanen, T. 2008. Ei meidän pihallemme! Paikalliset kiistat tilasta. Helsinki, Gaudeamus.
- Kunnari, M. 2013. Kaivoksiin suhtautuminen paikallisyhteisöissä. Dilacomi-hanke, loppuseminaari 27.9.2013. Saatavana elektronisena: <http://www.ulapland.fi/loader.aspx?id=5dcbb527-e1ee-475e-b223-e44c3b93352f>. (Viitattu 16.9.2015)
- Kyllönen, S. 2010. Ympäristön ja luonnonvarojen käytön legitimitteetti. Teoksessa: Rannikko, P. ja Määttä, T. (toim.), Luonnon-

varojen hallinnan legitimizeetti. Tampere, Vastapaino, 19–58.

Käyhkö, J. 1999. Luonnonvarat. Teoksessa: Gustafsson, J. (toim.), Maailmanlaajuiset ympäristöongelmat. Uhkakuvista yhteistyöhön. Turku, Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus, 31–93.

Laine, M. & Jokinen, P. 2001. Ympäristö ja politiikka. Poliitikan ulottuvuudet. Teoksessa: Haila, Y. ja Jokinen, P. (toim.), Ympäristöpolitiikka. Mikä ympäristö, kenen politiikka. Tampere, Vastapaino, 47–65.

Lyytimäki, J. & Hakala, H. 2008. Ympäristön tila ja suojele Suomessa. Helsinki, Gaudeamus.

Massey, D. 2008. Samanaikainen tila. Tampere, Vastapaino.

Mononen, T. 2012. Kaivostoiminnan luonnonvara- ja ympäristökysymykset maaseudulla – esimerkkinä Pampalon kultakavos. Maaseudun uusi aika 2:2012. 21–36.

Mononen, T. & Sairinen, R. 2011. Kaivostoiminta ja paikallisen hallinnan haaste. Terra 123:3, 3–5.

Naskali, A. 2010. Ekosysteemilähestymistapa ja legitimizeetti. Teoksessa: Rannikko, P. ja Määttä, T. (toim.), Luonnonvarojen hallinnan legitimizeetti. Tampere, Vastapaino, 87–121.

Nieminen, M. 1994. Rantojensuojeluohjelma – kilpailevia tulkintoja ja vertautumattomia rationaalisuutta. Jyväskylän yliopiston sosiologian laitoksen julkaisuja 59. Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto.

Niskanen, M. 2008. Bioenergia Helsingin Sanomissa, Karjalaisessa ja Maaseudun Tulevaisuudessa vuosina 2000–2006. Joensuun yliopisto, metsätieteellinen tiedekunta, metsäympäristön hoidon ja suojeleluun gradu -tutkielma. Joensuu, Joensuun yliopisto. Saatavana elektronisena: http://epublications.uef.fi/pub/URN_NBN_fi_joy-20080055/URN_NBN_fi_joy-20080055.pdf. (Viitattu 24.2.2015)

Oksanen, M. 2012. Ympäristöetiikan pe-

rusteet. Luonne, historia ja käsitteet. Helsinki, Gaudeamus.

Peltonen, L. 2008. NIMBY maankäytön konfliktien kehyksenä. Rajaamisen vaikutukset ja vaihtoehdot. Teoksessa: Kopomaa, T., Peltonen, L. ja Litmanen, T. (toim.), Ei meidän pihallemme! Paikalliset kiistat tilasta. Helsinki, Gaudeamus, 186–207.

Ponnikas, J. 2008. Metsien käytön suunnittelu Ylä-Lapissa – kansalaisten osallisuus ja sosiaalisten vaikutusten arviointi. Teoksessa: Karjalainen, T. P., Luoma, P. ja Reinikainen, K. (toim.), Ympäristösosiologian virrat ja verkostot. Oulu, Oulun yliopisto, Thule-instituutti, 225–244.

Rannikko, P. & Määttä, T. 2010. Johdanto: Luonnonvarakysymysten ajankohtaistuminen. Teoksessa: Rannikko, P. ja Määttä, T. (toim.), Luonnonvarojen hallinnan legitimizeetti. Tampere, Vastapaino, 7–15.

Rannikko, P. 2010. Luonnonkäytön muutos paikallisena legitimizeettihaasteena. Teoksessa: Rannikko, P. ja Määttä, T. (toim.), Luonnonvarojen hallinnan legitimizeetti. Tampere, Vastapaino, 257–294.

Rannikko, P. 2013. Millainen luonnonkäyttö on hyväksyttävää? Teoksessa: Hildén, M., Hallanaro, E-L., Karjalainen, L. ja Järvelä, M. (toim.), Uusi luonnonvaratalous. Onko biomassassa avain kestävään kasvuun? Helsinki, Gaudeamus, 229–243.

Sairinen, R. 1996. Suomalaiset ja ympäristöpolitiikka. Tutkimuksia 217, Helsinki, Tilastokeskus.

Sairinen, R. 2009. Ympäristöhallinnan monet teoriat. Teoksessa: Massa, I. (toim.), Vihreä teoria. Ympäristö yhteiskuntateoriassa. Helsinki, Gaudeamus, 130–150.

Sitra 2009. Kansallinen luonnonvarastrategia. Saatavana elektronisena: <http://www.sitra.fi/julkaisut/muut/Kansallinen%20luonnonvarastrategia.pdf>. (Viitattu 23.6.2015)

Suopajärvi, L. 2001. Vuotos- ja Ounasjoki-kamppailujen kentät ja merkitykset

Lapissa. *Acta Universitatis Lapponiensis* 37, Rovaniemi, Lapin yliopisto.

Suopajärvi, L. & Sairinen, R. 2015. Sosiaalisten vaikutusten arviointi kaivostoiminnassa. Käsikirjoitus.

Tuulentie, S. & Meriruoho, A. 2008. Paikallisuuden ja osallisuuden retoriikka keskustelussa Ylä-Lapin luonnon käytöstä. *Terra* 120:2, 83–94.

Tyrväinen, L., Ojala, A., Korpela, K., Lanki, T., Tsunetsugu, Y. & Kagawa, T. 2014. The influence of urban green environments on stress relief measures: A field experiment. *Journal of Environmental Psychology* 38, 1–9.

Työ- ja elinkeinoministeriö 2014. Näkemystä menestystä. Kaivosteollisuus. Toimialaraportit. Saatavana elektronisena: http://www.temtoimialapalvelu.fi/files/2253/Kaivosteollisuus_marraskuu_2014.pdf. (Viitattu 24.2.2015)

Valkonen, J. & Suopajärvi, L. 2003. Johdanto. Teoksessa: Suopajärvi, L. ja Valkonen, J. (toim.), Pohjoinen luontosuhde. Elämäntapa ja luonnon politisoituminen. Rovaniemi, Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B, Tutkimusraportteja ja selvityksiä 43, 5–8.

Valkonen, J. 2003a. Lapin luontopolitiikka: analyysi vuosien 1946–2000 julkisesta keskustelusta. Tampere, Tampereen yliopisto.

Valkonen, J. 2003b. Ylä-Lapin luonto-

politiikka ja luonnon paikallisuudet. Teoksessa: Suopajärvi, L. ja Valkonen, J. (toim.), Pohjoinen luontosuhde. Elämäntapa ja luonnon politisoituminen. Rovaniemi, Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B, Tutkimusraportteja ja selvityksiä 43, 163–182.

Vilkka, L. 2003. Ympäristöetiikka. Vastuu luonnosta, eläimistä ja tulevista sukupolvista. Helsinki, Yliopistopaino.

Wynne, B. 2004a. May the sheep safely graze? A reflexive view of the expert-lay knowledge divide. Teoksessa: Lash, S., Szerszynski, B. ja Wynne, B. (toim.), Risk, environment and modernity: towards a new ecology. London, Sage, 44–83.

Wynne, B. 2004b. Misunderstood misunderstandings: social identities and public uptake of science. Teoksessa: Irwin, A. ja Wynne, B. (toim.), Misunderstanding science? The public reconstruction of science and technology. Cambridge, Cambridge University Press, 19–46.

Zillman, D. N. 2002. Introduction to public participation in the twenty-first century. Teoksessa: Zillman, D.N., Lucas, A.R. ja Pring, G. (toim.), Human rights in natural resource development : public participation in the sustainable development of mining and energy resources. Oxford, Oxford University Press, 1–7.